

DE SAKSEN EN DE VLAAMSE KUSTVLAKTE

Ve - VIIIe EEUW

door Daniël DEWULF

Het Friese recht gold ooit tot aan het Zwin, en Doornik was een tijd een verblijfplaats van de Frankische koningen. Maar wat speelde zich af aan de zowat terzijde gelaten kuststreek ?

In zijn boek Les Invasions - Les vagues germaniques (Paris 1969) zegt Lucien MUSSET over de invallen van de Saksen, de Angelen en de Friezen :

"Hun eerste noemenswaardige verschijning dateert van 286, toen de Romeinse autoriteiten Carausius ermee belastten de zee te zuiveren van de Franken en de Saksen.

...Aandacht dient te worden geschonken aan de vooruitgang in de scheepsbouw, alhoewel nog geen geperfectioneerd stadium werd bereikt. Het enig gekend schip uit deze periode, gevonden te Nijdam in 1864, op de Baltische kust van Sønderjylland, vertoont weliswaar een merkwaardige nieuwigheid (aaneengenagelde planken met ijzeren nagels), maar vertoont nog indrukwekkende zwakheden (beperkte kiel, ontbreken van een mast, enkel met roeispanten varen, beperkte afmetingen : 23 m bij 3,25 m). In de IVe eeuw is men dus veraf van de Viking-boten. Het merendeel van de tochten van Beneden-Saksen naar Bretagne volgt de kust van dichtbij, met etappes in Friesland en ongetwijfeld ook in Vlaanderen en de streek van Boulogne, dicht bij de oversteek naar Engeland... De Saksen tastten de kust af tussen de Firth of Forth en de Gironde. Op diverse plaatsen, zoals in Bretagne, poogden zij een nederzetting te vestigen die enkele sporen heeft nagelaten en die, nogal dikwijls, deze van de Vikings voorafging. Vier sectoren hebben hen bijzonder aangetrokken : de Hollandse en Vlaamse kust; de omgeving van Boulogne, het Bessin en de Atlantische kust van Gallië."

Tegen deze invallen werd door de Romeinen een verdedigingslinie gebouwd, het litus saxonicum, met forten zowel ten noorden van het Kanaal als aan de overzijde. De hoofdpост was Rutupiae (Richborough), waarvan de indrukwekkende puinen heden ten dage een openlucht-site zijn. Opgravingen hebben aangetoond dat er eveneens een versterking was in Oudenburg (Portus Epatiaci). Volgens Alec DETSICAS (The Cantiaci, Gloucester 1983) konden de forten van het litus saxonicum een piratenlanding geenszins verhinderen over zulke lange kustlijn, maar ze konden de havens en vestingen beschermen en dienen als schuiloord, of bemand worden door een lokale militia.

Over de herkomst van de Saksen vermeldt Harald VON PETRIKOVITS in de Rheinische Geschichte - Altertum (Düsseldorf 1978) :

"Germania II en Belgica II werden rond 286 aan de Noordzeekust aangevallen door de Saksen, die als zeeroovers een zelfde rol speelden als voorheen de Chauken en later de Noormannen... Over de herkomst van de Saksen, waarin begrepen de vroegmiddeleeuwse stammen, bestaan drie opvattingen. Volgens de eerste zijn de Saksen uit de Chauken voortgekomen, volgens andere vorsers hebben de Saksen de Chauken onderworpen of hebben deze laatsten zich met de Saksen verenigd, en een derde zienswijze zoekt de oorsprong van de Saksen in het noorden. In elk geval valt het Saksisch gebied rond 200 in een grote noord-zuid beweging ten zuiden van de Elbe. Hoe die beweging precies

verliep is niet helemaal duidelijk. Sagen en vroegmiddeleeuwse bronnen laten de Saksen uit het noorden komen. Ook archeologische vondsten wijzen op een uitbreiding in die tijd van Noordelber 'Altsachsen'-vormen naar het zuiden en het zuidwesten. De naam Chauken verdween sedert de 3e eeuw."

Prof. H. AMENT van de universiteit van Berlijn bevestigt dat de oorsprong van de Saksen duister is, maar wellicht het resultaat van het hergroeperen van stammen zoals bij de Franken en de Alamanen. Zij bewoonden het gebied van de monding tussen de Elbe en de Weser en de benedenloop van deze stromen.

Catharine HILLS, assistente in de archeologie aan de universiteit van Cambridge stipt aan dat het probleem zit in onze onwetendheid over wat de volken zelf verstonden onder de namen die ze zich gaven, en dat kleine en grotere groepen zich splitsten en versmolten. Hun nakomelingen, vermengd met delen van andere stammen, komen voor onder de bredere en meer vage naam "Saksen".

Het spreekt van zelf dat de Saksen, die in de IVe-Ve eeuw de zee kozen, niet dezelfde zijn als dezen in Duitsland waar Karel de Grote tegen ten strijde trok in de VIIIe eeuw.

Kenneth WITNEY in The Kingdom of Kent (Phillimore, Winchester 1982) meent dat het koninkrijk Kent gesticht werd door de Jutes, een kleine duistere germaanse stam, die voortgedreven werd door germanen uit de Lage Landen.

In The Anglo-Saxon Age (New-York 1986) oppert D. FISHER de veronderstelling dat er een verband bestond tussen de Jutes en de Franken aan de Midden-Rijn, waarvan de eerste overtochten van de Noordzee in de Ve eeuw van uit Friesland startten.

Heeft men niet eens beweerd dat de Engelse historici zich meer vragen hebben gesteld over de herkomst van de Angelsaksen en de wegen die ze zouden gevolgd hebben dan over de rest van hun geschiedenis ?

Dat de verhoudingen tussen de Romeinen en de Saksen soms allesbehalve goed waren, blijkt uit het volgende verhaal van Ammienus MARCELLINUS (1) :

"Onder het derde consulaat van Valentinianus en Valens (in 370) stak een Saksische horde de oceaan over, ging recht af op de Romeinse grens, en er volgde een slachtpartij. Nannienus, die in deze zone het bevel voerde en een lange gevechtservaring bezat, weerstond de eerste aanval. Hij stond evenwel tegenover een volk dat de dood trotseerde. Veel soldaten verloren hebbend, zelf gewond zijnde en zich te zwak voelend om nog veel veldslagen te kunnen doorstaan, lichtte hij de Keizer in die, op zijn verzoek, Severus zond, hoofd van de Milities. Geterroriseerd door het zicht van borden en adelaars, bedelde de vijand om vergiffenis en vrede. Na veel aarzeling en discussies kwam men tot een besluit dat de Staat voordeel had bij een wapenbestand. Na, luidens de inhoud van de overeenkomst, veel valide jongeren als gijzelaars achtergelaten te hebben, verkregen de Saksen toestemming ongehinderd naar hun vertrekbasis terug te keren. Evenwel, terwijl de Barbaren zonder argwaan hun terugtocht voorbereidden, werd voetvolk gestuurd naar een doorgang waarin het gemakkelijk viel de Barbaren op hun tocht te verpletteren... De ingesloten vijanden werden allen over de kling gejaagd, en niemand van hen zou ooit zijn land terugzien. Een onpartijdig rechter zou die onderneming als een perfidie veroordelen maar, bij nadere overweging, wordt

het werkelijk als onwaardig ervaren dat men van zulke gelegenheid gebruik maakt om deze bende rovers definitief uit de wereld te helpen ?"

In de geciteerde Rheinische Geschichte wordt van dit voorval gezegd dat in 370 de Saksen het zwaartepunt van hun plundertochten van het Kanaal verlegden naar de kust van Germania II, dat Nannienus de eerste inval stopte, en dat vervolgens Severus met talrijke troepen ter hulp kwam. De Saksen vroegen om vrede, gaven jonge mannen als gijzelaars, en werden in de val gelokt en uitgemoord. De strijd greep wellicht plaats in Deuso, "in Frankisch gebied".(2).

Al in het begin van de IIIe eeuw vestigden Noorse volkeren zich in Jutland, waar door de bevolkingstoename druk werd uitgeoefend op de daarverblijvende Juten, Angelen en Saksen, die op hun beurt op zeetocht gingen, om te beginnen naar de Friese eilanden, en dan verder naar de Noordzeekust. Zij stootten door naar de mondingen van de Grote Rivieren en de moerassige Vlaamse kust. In 378 werden de Romeinen in het fort van Oudenburg vervangen door gefedereerde Frankische soldaten.

Praktisch alle auteurs zijn het erover eens dat na de zware overstroming van ± 270 de bevolking van de Vlaamse duinenstrook en het poldergebied gevlucht was. In Vlaanderen bestonden in de kustzone geen dijken vóór het jaar 1000, zodat de natuurkrachten daar vrij spel hadden. In Bredene en De Haan bleven de binnenduinen bestaan en ook andere gebieden aan onze kust zouden droog gebleven zijn. Reeds in het begin van de Xe eeuw zouden rijpe schorren als schapenweide zijn gebruikt.

De eerste veldtocht van Karel de Grote tegen de Saksen in Duitsland begon in 772 en was de aanvang van een 30-jarige strijd. De heer D.P. BLOK schrijft hierover (3) :

"Wrede onderdrukkingsmaatregelen, zoals het bloedbad te Verden, en verwoestingen en deportaties op grote schaal brachten de Saksen tot het uiterste."

Het land ten oosten van de Elbe, waar de Saksen uit verdreven waren, werd aan Slavische stammen overgelaten. Meer dan 10.000 mensen werden weggevoerd, velen naar streng bewaakte kampen. In Verdun, grote verkoopplaats van slaven, werden voornamelijk Saksische vrouwen aangeboden, die zich nog niet vrijwillig hadden laten dopen (4). Vraag is of een aantal gestopt zouden kunnen zijn geweest bij de nakomelingen van de Zeegermanen in de noordelijke wildernis van West-Vlaanderen ? (cfr. SANDERUS - Verheerlijkt Vlaandre - deel I - 1735).

Over de latere invallen van de Noormannen schrijft D.P. BLOK :

"De eerste grote aanval langs de Schelde vindt plaats in 851; de Sint-Baafsabdij te Gent wordt met haar gehele archief verbrand. Ook in 852 en 859 opereren de Noormannen weer in het Scheldegebied. Meer zuidelijk komen in 850 de gouwen Mempiscus en Terwaen aan de beurt, in 860 Sint-Bertijns en weer de gouw Terwaen. In 864 stuiten de Vikingen echter in Flandris, dus in de Vlaanderengouw, op zulk verzet van de pagenses, de plaatselijke bevolking, dat ze zich terug moeten trekken."

Mag men hieruit de veronderstelling maken dat, o.a. door gemengde huwelijken van leden van Saksische, Frankische en vroegere Keltische stammen, de bevolking hier al behoorlijk toegenomen zou zijn geweest ?

Mogelijk was de Vlaandergouw, bestaande uit eilandjes en terpen in het midden van de latere kustvlakte, naar de landzijde afgeschermd door onherbergzame heiden en bossen, niet toegankelijk door het ontbreken van bevaarbare waterlopen, die in de bewegingen van de Noormannen een zo belangrijke rol speelden. Deze mening ontmoet men in De Geschiedenis van Brugge van Prof. Dr. J.A. VAN HOUTTE (Tielt 1982).

In de Geschiedenis van Vlaanderen (Brussel 1982) zegt Renée DOCHAERD in het hoofdstuk "Het ontstaan van een gewest" :

"De Noordzee-kust en de linkeroever van de Honte waren evenwel bevolkt door andere Germanen, met name de Zeegermanen, die vóór de komst van de Franken zich daar op het einde van de zesde eeuw op beperkte schaal hadden gevestigd. Zij zijn het nochtans die Vlaanderen zijn naam gegeven hebben : specialisten in de toponymie stellen vast dat de naam Vlaanderen eerst sloeg op een beperkt strookje land - het huidige polderland - aan de kust gelegen, tussen Zwin en Aa. Daar woonden de Flamen-ses. Meerdere toponiemen aan de kust tonen gelijkenissen met plaatsnamen in het gebied van Calais en aan de oevers van de Honte. Die toponiemen vindt men bovendien in gebieden bezet door Friezen, Saksen, Denen en Noren. Het woord 'Vlaming' zou afgeleid zijn van de wortel 'flam' of 'floem'. Deze term betekende in de taal der Zeegermanen, die door Tacitus 'Inguconi' genoemd werden, natuurlijke of kustmatige droge heuvels binnen het zeemoeras, dat regelmatig door de zee werd overstroomd. Het woord 'Vlaming' heeft aldus geen etnische inhoud; het slaat op een nederzettingsvorm. Algemeen wordt dus aanvaard dat deze inwoners van onze zee- en Hontemoerassen Saksen en Friezen waren... De Saksische en Friese kolonisatie langs de Vlaamse kust heeft zich dus blijkbaar gehandhaafd : ze werd zeer vroeg na de terugtrekking van de zee, d.w.z. in de achtste eeuw, door de reeds gevorderde Frankische uitzwerming achterhaald. Het vertrekpunt van deze kolonisatiebeweging lag ten oosten en ten zuiden van de Leie. Als voorbeeld van deze samensmelting kan een plaatsje bij Oostende gelden dat in het midden van de achtste eeuw met twee namen werd aangeduid. De oudste luidde 'Hervaldolugo', samengesteld op basis van een Angel-Saksische persoonsnaam, waaraan het woord 'lauha' (klein bos) werd toegevoegd; de tweede naam 'Rockashem' of Roksem toont aan dat de plaats in het bezit was van de Frank 'Hruk'".

Keren we terug naar de "Saksen", die hier langs de Friese, Hollandse en Vlaamse kust trokken. Volgens Joseph en Martine DENOYELLE-LELONG in Nos Ancêtres Anglo-Saxone (Lille 1986) hadden deze, door hun contact met de Gallo-Romeinen, heel wat vooruitgang geboekt met hun bootconstructie. Hun schepen hadden een mast en zeilen en zij konden de hoge zee op. De Deense auteur Johannes BRØNDSTED citeert in Zo leefden de Vikingen (Kopenhagen 1960 - Nederlandse vertaling Uitgeverij Hollandia 1961) dat de dichter Sidonius APOLLINARIS, bisschop van Clermont, meldde dat "de Saksen in 470 met 'bolle zeilen' terugkeren naar het vaderland"

In een recente herziene editie (Londen 1988) van het boek Sutton-Hoo : the excavation of a royal ship burial wijdt de auteur Charles GREEN een hoofdstuk aan het schip dat gevonden werd in Sutton-Hoo aan de kust van East-Anglia, maar ook aan andere schepen waaronder dit van Nydam, gevonden in Augustus 1863 (5). Verder handelt een hoofdstuk over het oversteken van de Noordzee.

Toen het voornoemd schip in Sleeswijk ontdekt werd, behoorde dit landsdeel nog aan Denemarken. Het kwam aan Pruisen na de Deens-Pruisische oorlog, en de Nydam-boot werd naar het museum van Kiel overgebracht, waar ze hersteld en gepreserveerd werd. Ze overleefde de bombardementen van de tweede wereldoorlog. Uit een studie van die bootconstructie blijkt dat het risico van schipbreuk in de Ve eeuw zeer groot moet zijn geweest. Er waren 15 roeispanten aan elke zijde, en met een brede spaan werd gestuurd.

Volgens de auteur hadden de Saksische boten vóór het einde van de VIIe eeuw geen zeil, hoewel de Saksen kennis hadden van de Romeinse handelsschepen, die dit wél droegen. Men is hier geconfronteerd met de strijdige getuigenis van Sidonius APOLLINARIS, en men dient zich toch ernstig af te vragen of de Saksen een paar eeuwen tijd nodig hadden om het voordeel van de zeilboot in te zien en zich die uitrusting eigen te maken.

Aan het voornoemd hoofdstuk werd een laatste allinea toegevoegd, bevestigend dat de boot van Sutton-Hoo, daterend van ± 600, mogelijk een zeilvaartuig was.

In het hoofdstuk dan over het oversteken van de Noordzee stelt Charles GREEN vast dat de boten van de Saksische migranten bemand werden door het hoofd van een familie- of dorpsgroep van een 30-tal roeiers en voor de rest door vrouwen en kinderen, samen een 80-tal personen, met voedsel en drinkwater. Zij kenden geen uurwerk of kompas, en de tocht tegen 3 knopen per uur in een zee gekend voor haar sterke getijden, harde wind en mist was alleszins een levensgevaarlijk avontuur. De leider zocht ongetwijfeld een veilige overtocht, en om die reden volgde hij eerst de kust van de Lage Landen. De kustlijn ter hoogte van de Oost- en van de West-Friese eilanden en van Noord-Holland liep toen merkkelijk meer westwaarts dan nu, en omgekeerd lag het droge vasteland achter de Vlaamse kust meer binnenwaarts. Trok het schip dieper zuidwaarts, dan kon de leider bij helder weer van Cap Gris Nez de witte rotsen van Dover zien en dan was hij zeker van de te volgen weg.

De schrijver oordeelt dat het toentertijd onmogelijk moet geweest zijn met een zwakke boordevolle boot rechtstreeks van Sleeswijk naar Engeland te roeien. Hij beweert dat de tocht wel twee maanden en soms meer in beslag kon nemen, en dat er contacten moeten geweest zijn met bewoners van de kuststreek voor de inslag van voedsel, het uitvoeren van herstellingen, enz. Als 's nachts aan land werd gegaan, zal de leider wellicht beschutting gezocht hebben in een inham, en dit alleszins bij een stevige bries. Solidariteit tussen de trekkende volken, die een nauw verwante taal spraken, moet er vanzelfsprekend geweest zijn. Verscheidene groepen zullen zich verenigd hebben om in Engeland aan land te gaan. Urnen en broches van het Saksische type werden dan ook gevonden in predominant door Angelen bewoonde gebieden aan de Engelse oostkust, en veeleer hun afwezigheid zou verwondering moeten wekken.

Een aantal Angel-Saksen leefde al in Groot-Brittannië vóór de terugtrekking van het Romeins veldleger in 408. Zij dienden daar in dit leger en hadden in de meeste gevallen hun vrouw bij zich. Bedreigd door een inval van de Picten in de eerste helft van de Ve eeuw, huurden de Britse machthebbers Saksische huurlingen om het verlies van de Romeinse troepenmacht op te vangen. Eenmaal de bedreiging van de Picten voorbij, gaven de Angel-Saksen zich

rekenschap van hun macht. Zij rebelleerden en dan volgden verdere migraties van over zee (6).

In het noorden van Gallië werd, naar Joseph en Martine DENOYELLE-LELONG in hun hiervoren geciteerd werk, onder de Saksische koning FRIEDGARD (380-438) een rijk gesticht dat Walland werd genaamd. Het vroeger gebied van de Menapiërs noemen de auteurs overzichtelijkheids halve zelf Walland-Noord, dat naar hun mening de streek omvatte tussen Zeeland, de kust en de Schelde en zuidelijk het Kortrijkse. Walland-Zuid slaat dan op de vroegere streek van de Morinnen en bestond uit nederzettingen in Boulogne en Ponthieu, alsmede de streken rond Amiens en Beauvais, het Pays de Caux en het Bessin. In Walland verbleven ook nog kernen van Keltische stammen. De auteurs bevestigden schriftelijk dat zij, in het begin dat zij hun opzoeken deden, niet altijd noteerden in welk werk ze hun inlichtingen inwonen. Zij wijzen er echter op dat Walland een term schijnt te zijn geweest die de Saksen gebruikten om Gallië aan te duiden, waarbij de latijnse G werd omgezet in de germaanse W. Léon FLEURIOT, professor aan de universiteit van Rennes, vermeldt in Les Peuples du Nord de la Gaule (uitgave 1980) dat de militaire woordenschat van het noorden van Frankrijk geermaniseerd werd, en als voorbeelden citeert hij hoe werra ('guerre') het latijn bellum verving, hoe warda garde gaf en wahta guetter.

J. en M. DENOYELLE-LELONG verwijzen naar Godefroid KURTH in zijn boek Clovis waarin hij, sprekend over de Saksen, vaststelde "dat het niet veel scheelde of dat dit volk, de Franken en zijn rivalen vóór zijnde, zelf de verovering maakte van Gallië". Die auteurs hebben ook nog een genealogische stamboom uitgewerkt in verscheidene tabellen. De vertakkingen leiden voor onze streek o.a. via de "forestiers" naar de graven van Vlaanderen (7). Zij bevatten heel wat gissingen, bv. waar voortgegaan wordt op een Saksische gewoonte om de namen van de leden van een familie te beginnen met eenzelfde medeklinker of klinker. Een sprekend voorbeeld hiervan wordt gegeven in Anglo-Saxon England van Frank STENTON (Oxford University Press 1971), waarin aangehaald wordt bv. dat de koningen van Essex daar nauwlettend over waakten: Sigered was de zoon van Sigeric, zoon van Selered, zoon van Sigerberth, zoon van Sigebald, zoon van Selefrith, zoon van Sigefrith, zoon van Seaxa, zoon van Sledda. Ooit geraakten ze op die manier tot een zoon van een van hun goden. Het christendom leidde de voorvaders van Alfred de Grote via een hele reeks naar Scaef, zoon van Noë en geboren in de ark! Men geraakte o.a. via Methusalem, Kaïn en Seth naar Adam.

De Saksen kenden een sterke verering van hun voorvaders, en een uitleg voor de heftigheid van het verzet van de Saksen tegen de christianisatie kan hierin gevonden worden dat zij er op rekenden al die voorvaders weer te zien in het hiernamaals, terwijl de missionarissen predikten dat zij in de hemel enkel dezen zouden zien die zich tot het christendom bekeerd hadden.

Het vasthouden aan het paganisme typeerde de Saksen in Duitsland tijdens de veldtochten van Karel de Grote, zoals verder uiteengezet was hun weerstand eveneens groot aan onze kust, en ook in Midden- en Zuid-Oost Engeland hielden hun heidense gebruiken lang stand. De haat van de Britse clerus voor de Saksen blijkt uit een brief van vóór 705 van ALDHELM, virtueel de stichter van de abdij van Malmesbury, bevestigend dat de priesters in Dyfydd over de Severn de "Engelsen" niet wilden vervoegen in de kerk, noch uit dezelfde borden eten.

De god van de christenen aan hun collectie goden toevoegen kwam voor de Saksen als gemakkelijk aannemelijk over, maar heel wat anders was het alle heidense tempels en idolen te vernielen. Nog moeilijker bleek dat het volksgeloof in wonderbare krachten ter bevordering van goede oogsten en tegen kwade geesten uit te roeien.

De botsing met de Franken was onvermijdelijk. Steeds naar J. en M. DENOYELLE-LELONG veroverde Chlodion II, koning van deze laatsten, Walland-Noord en Ponthieu in 438 en Walland-Zuid in 439.

Prof. Michel ROUCHE zet in een artikel La christianisation des pays au nord de la Somme in het Jaarboek 1981 van De Franse Nederlanden uiteen hoe de evangelisatie geschiedde in twee fazen, namelijk eerst in het binnenland bewoond door Gallo-Romeinen en Franken, deze laatsten officieel christen maar praktisch heiden, en later aan de kust bij de Saksen wie de Romeinse wereld volslagen onbekend was, en waarvan het economisch leven gericht was naar de zee en die weinig of geen contact hadden met de bewoners van het binnenland.

In 641 werd Sint-Elooi belast met het bekeren van een immens gebied, want hij moest dopen "de Vlamingen, de Antwerpenaren, de Friezen en de Sweven van Kortrijk, alsmede de barbaren aan de kant van de zee". Daar werd hij slecht ontvangen, en aangezien hij de gewoonte had de heidense tempels te vernietigen en aan hun gebruiken, in het bijzonder aan de dansen en feesten van de zomerzonneward, een einde te stellen (8), ontmoette hij massaal oppositie. Hij kreeg heftige beledigingen naar het hoofd geslingerd en doodsbedreigingen met de woorden: "Ga weg, smerige Romein, gij hebt mooi altijd maar onze spelen te misprijzen en ons onze gebruiken te ontnemen, wij zullen toch altijd onze plechtige feesten blijven vieren zoals wij altijd deden en niemand kan ons deze oude en vreugdevolle spelen verbieden". Missionarissen van de latijnse taal werden al door de Franken teruggedreven, des te meer werd dit gedaan door Friezen en Saksen. Rond 650-660 lijkt de evangelisatie in het binnenland bewoond door de Franken voltrokken te zijn en dan begon pas, bijna een eeuw later, de bekering van het noordelijk maritiem gedeelte.

Om verder Prof. ROUCHE te volgen, die tweede fase van de evangelisatie werd rond 650 gestopt door de taalbarrière. Sint-Elooi duidde Mommelin aan als zijn opvolger "omdat hij de twee talen kende". Na 660 trok deze over de Aa en stichtte het oud klooster "Oudmonster" (later "Sint-Mommelin") tussen de moerassen en het bos. In de streek van Boulogne richtte Wolmer, een Saks waarvan de ouders zich bekeerd hadden, op zijn gronden te Silviacus, een klooster op dat thans Samer heet. In 688 ontving hij Chaedwala, koning van Wessex, die hij onderrichtte in de christelijke leer. De andere missionarissen geraakten nu sneller vooruit dank zij hun kennis van de cultuur en de taal van de bewoners, en Winnok stichtte Bergen en Wormhoudt in 694-695 en stierf in 715, wellicht enkele jaren na Wolmer, zonder hinder te ondervinden, alhoewel hij Bretoen was. Dan begon de christening van Vlaanderen, en de haven van Quentovic, die het voornaamste verbindingspunt was tussen de Angel-Saksen van het vasteland en dezen van Engeland, was gekerstend op het einde van de VIIe eeuw.

Saksische nederzettingen kan men bv. herkennen aan de beëindiging van plaatsnamen op thun (doorhaag, afsluiting, wat het Engels woord "town" geleverd heeft), en men vindt deze niet alleen rond

Boulogne (Fréthun, Wadenthun, Landrethun, Raventhun, Offrethun, Conincthun, Terlincthun, Alincthun, Baincthun, Verlincthun) (9), maar ook in Normandië. Een kaart met Saksische plaatsnamen treft men aan in Les Vikings en Normandie (Paris 1979 - Georges BERNAGE La Colonisation scandinave en Normandie).

In het boek The South Saxons (Philmore - Chichester 1978) geeft John MC NEIL DODGON meer dan 100 plaatsnamen op tun in Sussex weer.

Het rijke Gallië zal, na de ineenstorting van het Romeins bewind, ongetwijfeld de meest attractieve pool geweest zijn voor de Zeegermanen, maar kennelijk heeft de macht van de Franken hen ertoe genoopt de weg te kiezen van de oversteek van het Kanaal en naar Engeland.

Een evenwichtige kijk op deze fase in onze kustgeschiedenis komt voor in een artikel De Franse Nederlanden : bakermat van de Nederlandse cultuur ? van de hand van Ludo MILIS, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Gent. Het werd gepubliceerd in het Jaarboek van De Franse Nederlanden 1987. Hij stelt o.m. :

- dat ten noorden van de lijn Montreuil- Rijsel de hoeven verspreid liggen tussen de akkers, terwijl ten zuiden ervan de hoeven liggen in de dorpskern zelf en er geen bewoning is tussenin; dit is heden ten dage nog merkbaar;
- dat die lijn overeenkomt met de vroegmiddeleeuwse taalgrens;
- dat het grote tweetalige menggebied dat ten tijde van de Germaanse vestiging aldaar moet zijn ontstaan, langzamerhand opgedeeld werd in vrijwel homogene taalgebieden, met het germaans ten noorden en het romaans ten zuiden;
- dat het gebied tussen de Canche en de Aa bepaald niet dichtbevolkt was;
- dat de haven van Quentovic aan de Canche verscheen in de late VIe eeuw en in de IXe eeuw verdween;
- dat in de tweede helft van de Ve eeuw de kuststrook open lag voor meer op zee gerichte Germanen met een Saksische meerderheid;
- dat aan de beide zijden van het Kanaal een beschaving ontstond die een groot parallelisme vertoonde : een zelfde type archeologie, een zelfde type munten, een zelfde toponymie, dus ook een zelfde taal, en een identieke economische infrastructuur;
- dat aldaar de Germaanse inplanting met Saksisch overwicht niet veel te maken heeft gehad met het binnenland;
- dat de uitvoerige literatuur, die in Engeland in de Angel-Saksische volkstaal bestond, op het continent niet in vergelijkbare mate zal bestaan hebben.

Ludo MILIS verwijst naar een stelling van de landschapshistoricus FOSSIER, die niet gelooft in het bestaan van een sedentaire bewoning vóór de IXe eeuw. Wel denkt hij dat een dorp, - en dat is dan een familie, - een of twee, hoogstens drie generaties sedentair bleef, meer dan opschoof. Vandaar ongetwijfeld het sterk antroponymisch karakter van de toponymie (persoonsnaam die op de woonst slaat).

Dat de Saksische uittocht over zee die onze kust voorbijtrok ook stop-plaatsen heeft gevestigd komt als onvermijdelijk voor, al was het maar om te schuilen bij storm of om zekere herstellingen uit te voeren, of om de voorraad zoet water aan te vullen. Dat

hier tijdelijk of voor een zekere duur niet-belangrijke nederzettingen volgden, is waarschijnlijk. Dat men er echter geen spoor van terugvindt is wellicht toe te schrijven aan de geringe bestandheid van hun woningen en stallingen, houten constructies met al dan niet delen verzonken in de grond. Zelfs de haven Quentovic heeft men (nog) niet weergevonden.

De geschiedenis van de Saksen hier ligt grotendeels geschreven in de zee, in het rusteloos keren van de golven. Het ontbreken van documenten, archeologische gegevens, enz. staat het niet toe zonder grote omzichtigheid over de "Saksen" in Vlaanderen gedetailleerde conclusies te trekken. Een vergelijking met wat gebeurd is in de ons omringende landen maakt het mogelijk zich zekere ideeën te vormen en te veronderstellen dat bepaalde analoge gevallen zich hier hebben kunnen voordoen. Die aanwijzingen zijn legstukken van een puzzel, die beslist niet helemaal ontward is.

Evenwel weze aangestipt dat in An Atlas of Anglo-Saxon England (Oxford 1981) door David HILL een kaart gepubliceerd wordt met aanduiding van vindplaatsen van sceatta's in Engeland en op het continent. Domburg en Dorestadt, verschillende plaatsen in Friesland, aan de Rijn, de Maas en de Seine komen hier op voor, maar aan onze kust enkel De Panne.

De heer Johan TERMOTE uit Koksijde signaleerde me een artikel van Georges CUMONT, getiteld Monnaies trouvées dans le Gisements côtiers de La Panne in het nummer XXI (1907) van de Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles en ook een artikel van M. VAN GANSBEKE van 1968 De Muntverzameling in de Duinenabdij. Deze laatste collectie bevat 3 zilveren sceatta's.

Deze Angel-Saksische munten werden gemaakt in Londen, Canterbury, Rochester, York en Southampton rond 690 en tot halverwege de VIIIe eeuw, en weldra ook in een aantal ateliers in Friese gebieden, van Zeeland tot Noord-Duitsland. Het tijdperk van de aanmuntiging verwijst geenszins naar de grote migratieperiode, maar naar de handel tussen Engeland en het continent, waarin de ondernemende Friezen toen wellicht de voornaamste schakel vormden.

Tenslotte weze vermeld dat S. DE COCK, M. ROGGE en A. VAN DOORSELAER in een artikel Het Archeologisch Onderzoek te Zerkegem-Jabbeke, gepubliceerd in het nr. 2 van de jaargang 1987 van Westvlaamse Archaeologica de volgende alinea opnemen nopens de vroegmiddeleeuwse bewoning van de randzone van Kustvlakte en Zandstreek :

"De opgravingen te Zerkegem brachten ook voor de eerste maal nederzettingssporen aan het licht van een Germaanse bevolkingsgroep, die op het einde of iets na de opgave van het castellum van Oudenburg (begin Ve eeuw) arriveerden. Uit de studie van het materiaal dat door de heer CROIS te Roksem werd ingezameld blijkt dat ook in deze nederzetting een IVe-Ve eeuwse bewoningshorizont aanwezig was en evenals te Zerkegem een bewoningscontinuïteit had tot in de Nerovingische tijd."

-
- (1) Opgenomen in Histoire des Pays-Bas Français - Documents (Toulouse 1974).
  - (2) Deuso zou Diesen zijn, in Noord-Brabant, dus ver van "Les Pays-Bas Français"... (Dr. P. BLOK - De Franken in Nederland - Haarlem 1979).
  - (3) Algemene Geschiedenis der Nederlanden - deel I.
  - (4) Wolfgang BRAUNFELS : Karl der Grosse (Reinbek bei Hamburg 1972).

- (5) In 1864 volgens Lucien MUSSET.
- (6) Historical Atlas of Britain - The Coming of the English (Londen 1981).
- (7) Dit werk werd voorafgegaan door een gelijkaardige studie van Didier-Georges DOOGHE in Les Saxons de Gaule, uitgegeven te Lille door de auteur.
- (8) M.i. zal hij zoiets maar gedurfd hebben onder de dekking van de macht van de Franken. Men vergelijkte met het Capitulatio de partibus saxoniam dat veel later, rond 782, door Karel de Grote werd uitgevaardigd : "Iedereen, die een bisschop, een priester of een diaken doodt, zal ter dood gebracht worden. Iedereen, die met de heidenen samenzweert of hen blijft steunen in de strijd tegen de christenen, zal ter dood gebracht worden. Elke niet-gedoopte Saks, die het doopsel weigert, zal ter dood gebracht worden."
- (9) Prof. M. GYSSELING bevestigde dat de naam van de gemeenten Wenduine en Bredene aan de Vlaamse kust niets uitstaan hebben met de beëindiging op thun.

IN EEN ACHTERKEUKEN WONEN ?

door J.G. DE BROUWERE

Jacob PIETERS slentert door de Oostendse straten. De man heeft zorgen. Geen geldelijke zorgen echter : (vermoedelijk) pas in Oostende aangekomen heeft hij onmiddellijk werk gevonden, - allicht zware handenarbeid, hij is immers helemaal ongeletterd. Maar toch zijn het grote zorgen : hij heeft geen plaats "omme in te wonen". En dat beurt hem natuurlijk niet op.

In de "Cattestraete" blijft hij staan praten met een inwoner van de straat, Jacobus ASSEMAN. ASSEMAN is niet de eerste de beste : hij is poorter van Oostende en van beroep billanderman, - hij is zelfs deken van het ambacht der Vrij Billanderlieden.

ASSEMAN hoort van de hachelijke situatie van PIETERS, en vliegensvlug redeneert hij : op zijn gelijkvloerse verdieping heeft hij een voorkamer, een keuken (1) en een achterkeuken. Zo hij zijn achterkeuken aan PIETERS mocht verhuren, dan ware het allicht wat storend, de man door het huis te zien lopen. Maar dat zou toch enkele stuivers opbrengen ! En aan PIETERS doet hij een voorstel.

PIETERS zou in de "achter ceucken" komen wonen, tegen een pacht van "een gulden ter maende" en "ter expireren van synen pacht (de achterkeuken) in gelycken staet" moeten verlaten; maar "het vegen van de schauwen (is) ten laste" van de eigenaar.

PIETERS vindt dat goed. Maar ASSEMAN is een gewiekste zakenman, een man met ervaring, die een mondelinge overeenkomst niet vertrouwt, zelfs niet wanneer het om een achterkeuken gaat. Alles moet geakteerd worden door een notaris publicq. PIETERS zegt toe.

Zo gezegd, zo gedaan. De beide mannen trekken naar notaris Philips RIJCX junior, die de akte verlijdt van de pacht van een "achter ceucken van den huuse staende in de Cattestraete". De pacht gaat onmiddellijk in, - en PIETERS heeft een onderdak (2).

Dat gebeurde op maandag 20 september 1756.

(1) Ik verwijs hier naar de Antwerpse huizen, die in het Openlucht-museum te Bokrijk weder opgebouwd werden.